

CANKARJEVA DRAMA
V PRAŠKIH GLEDALIŠČIH DO LETA 1918

Dušan Moravec

Cankarjevo delo je najmočnejša vez med slovensko in češko književnostjo. V nobenem drugem jeziku ni izšlo toliko njegovih knjig kakor v češkem in nobenega jugoslovanskega, kaj šele slovenskega pisatelja niso Čehi toliko prevajali kakor ravno Cankarja. Lahko rečemo, da se je v prvi četrtini našega stoletja ponovilo — v veliko širšem obsegu seveda — to, kar se je zgodilo že v Prešernovi dobi: Čehi so se seznanjali z delom slovenskega avtorja skorajda istočasno kakor Slovenci, ocenjevali pa so ga zelo pogosto razumneje in sprejemali pristrčneje.

Že 1901. leta je prevedla J. Mettlerová vinjeto »O čebelnjaku«, primer Cankarjeve mladostne proze, in prav kmalu so začeli časniki in revije objavljati poleg informacij in kritičnih poročil že tudi prve prevode. Posebna zasluga pri tem gre reviji »Slovanský Přehled«, ki je vse od prvega letnika (1899) opozarjala na »najbolj nadarjenega in najbolj modernega med slovenskimi literati«,¹ poročala o njegovih prvih knjigah ter še posebej seznanjala svoje bralce s srednjeveško usodo »Erotike«,² že 1902. leta pa je predstavila Cankarja kot poeta. Jaromir Borecký, ki je objavil leto prej svoje nove prevode Prešerna in še prej Aškerca, je natisnil to pot³ sedem pesmi iz požgane »Erotike«. Pomembno je, da se je odločil prevajalec — četudi je že izšla nova — za prvo izdajo, o usodi katere je revija že prej poročala, in je to pod črto še posebej poudarjal. Tudi Cankar je kajpada zapazil, da je med prevedenimi celo ena od tistih pesmi, ki jih je za novo izdajo črtal in se je brž pohvalil Schwentnerju: »Kakor se vidi, sem bil zelo strog pri urejevanju.«⁴ To je tista objava »s sliko« v »nekem češkem listu«, ki jo Cankar malomarno omenja v pismu prijateljici Ani Lušinovi in še pristavlja: »Tisti človek, ki je tam portretiran, ni čisto nič meni podoben — zato je menda tudi zapisano spodaj moje ime.«⁵

Vse to pa so bila samo prva opozorila; prav kmalu so jim sledili prevodi večjih Cankarjevih pripovednih del — Vondráškovo češko

¹ SPř I, 1889, str. 342.

² Ibid., str. 438.

³ SPř IV, 1902, str. 253—57.

⁴ 23. 5. 1902, CP II, str. 107.

⁵ 4. 6. 1902, CP I, str. 507.

besedilo romana »Tujci« je izhajalo že 1903. leta kot priloga dnevnika »České slovo« — pa tudi prvi knjižni prevodi so začeli kmalu izhajati in do vojne in pa v desetletju po njej se jih je nabralo preko dvajset, to se pravi, skoraj sleherno leto je izšla nova Cankarjeva knjiga v češkem jeziku. Med prvimi knjižnimi prevodi pa so že tudi Cankarjeve drame, najprej komedija »Za narodov blagor« (Zdenka Hasková, 1907), ki je bila natisnjena neposredno po praški krstni uprizoritvi. Njegova dramska dela so Čehi — razen »Romantičnih duš« — prav vsa prevedli, mnoga od njih tudi po večkrat in le redki so bili tisti prevodi, ki niso našli ne založnika ne poti na gledališki oder.

Sorazmerno zelo zgoden je tudi Cankarjev prvi — in verjetno edini — obisk češke prestolnice, v pozni pomladi 1902. leta. To Cankarjevo potovanje je prišlo iznenada, bilo je zelo bežno in je zapustilo v njegovi korespondenci eno samo, vendar zelo živo sled. Konec marca je še pisal Zofki Kvedrovi, da je mislil »o Veliki noči — v Prago, ali ne pojdem«. ⁶ Sredi aprila je obljubljal svojemu ljubljanskemu založniku, da pride o binkoštih morda »dol na časnikarski kongres«, vendar s pripombo: »Ali ne vleče me prav nič.« ⁷ Vse kaže, da je spremenil ta načrt in se odločil vendarle za Prago, četudi malo pozneje, zaradi Rodinove razstave, ki ga je prav tisti čas, v zvezi s pripravami za Prešernov spomenik, še posebej vabila. In tako se je v drugi polovici maja 1902 — približno v istem času, ko je objavil »Slovanský Přehled« njegove pesmi in portret — zares odpravil v češko mesto. Tisto edino pismo, ki govori o tem obisku Ani Lušinovi, že spet z Dunaja, pravi čisto na kratko: »O Binkoštih sem bil v Pragi; gledat sem šel razstavo kiparja Rodina,« vendar značilno dostavlja: »Mesto je prijazno — ko bi bil to prej vedel, bi se preselil tja.« ⁸

Čisto brez osnove ta Cankarjeva izjava najbrže ni, kajti že v prejšnjem pismu Ani, pred praškim obiskom, beremo o odporu do nemškega mesta in o želji po spremembi: »Če ne ostanem jeseni v domovini, se napravim najbrž v Pariz. Dunaja mi je dovolj.« ⁹ Vendar vse kaže, da je ostal Cankarjev obisk osamljen. Niti jeseni 1904. leta, ko ga je Zofka tako prijateljsko vabila v svoj praški dom, niti kdaj pozneje se ni več odpravil na to pot. Malo verjetno je tudi, da bi imel ta obisk kak globlji vpliv na njegove literarne vezi s Čehi, saj je bil očitno zelo bežen in širšega kroga znancev med praškimi kulturnimi

⁶ 20. 5. 1902, CP II, str. 370.

⁷ 16. 4. 1902, CP II, str. 107.

⁸ 4. 6. 1902, CP I, str. 506-07.

⁹ 12. 5. 1902, CP I, str. 505.

delavci takrat Cankar še ni imel. Čudno pa je vendarle, da se ob tej priložnosti nista srečala vsaj z Zofko, s katero so ga vezala že tisti čas skorajda prijateljska pisma, osebno pa sta se seznanila šele sredi julija istega leta na Dunaju.¹⁰

Prve možnosti za uprizoritev Cankarjeve drame v Pragi — in to v samem Narodnem divadlu — so se kazale že prav ob rojstvu »Kralja na Betajnovi«. Četudi ne do te ne do poznejših uprizoritev katere od Cankarjevih dram v osrednjem češkem gledališču kljub mnogim načrtom žal ni prišlo, si je vendarle vredno pobliže ogledati priprave za to predstavo, ki so bile že zelo konkretne, saj je bil določen celo termin — priprave, ki gredo vzporedno s pripravami za uprizoritev in z uprizoritvijo »Narodovega blagra« v drugem praškem gledališču.

Na češki prevod in na uprizoritev v Pragi je mislil Cankar — že preden je bila drama sploh napisana. Septembra 1901, ko mu je bila že precej jasna usoda komedije »Za narodov blagor« v ljubljanskem teatru in je komaj dobro sédel k pisanju nove drame, je hotel prihraniti »Kralju« podobno usodo in je zahteval od Schwentnerja, da »še predno se potem izroči ‚dram. društvu‘, se mora prevesti na hrvaško, češko in na nemško.«¹¹ Ko je poslal — dva meseca in pol za tem — založniku prva dva akta, je znova opozarjal, da »se mora na vsak način in precej prevesti na hrvaški, srbski in češki jezik«,¹² spomladi naslednjega leta pa je misel na ljubljansko uprizoritev že skorajda opustil, ne pa tudi na praško: »Glede ‚Kralja‘ bi bilo dobro, da bi kar nič ne silili z njim pri ljubljanskem gledališču, poskusiti pa bi bilo vsekakor treba, da bi ga spravili na kak drug slovanski oder« — in pri tem je zapisal v oklepaju Prago na prvo mesto, pred Zagrebom in Beogradom.¹³

Na eni strani oklevanje pri vodstvu ljubljanskega gledališča, na drugi strani pa obljube iz Prage — vse to je dalo Cankarju povod za razmišljanje o krstni predstavi na Češkem: »‚Kralja na Betajnovi‘, ki ga v Ljubljani nečejo igrati, bodo igrali v ‚Narodnem gledališču‘ v Pragi,« tako je pisal jeseni 1905 Levcu in še pristavil: »Seveda mi je to ljubše, nego da bi mi stvar spacali na ljubljanskem odru.«¹⁴

Vendar — v tem primeru Cankarja ni samo razočaralo odlašanje v Pragi, temveč ga je hkrati presenetila nagla odločitev Ljubljane: čez

¹⁰ Prim. pismo Ani Lušinovi 1. 9. 1902, CP I, str. 519.

¹¹ 23. 9. 1901, CP II, str. 90.

¹² 4. 12. 1901, CP II, str. 97.

¹³ Schwentnerju 15. 3. 1902, CP II, str. 105.

¹⁴ 13. 10. 1903, CP I, str. 292.

tri mesece je bila doma premiera.¹⁵ Prav ta pa mu je verjetno še utrdila vero v uspeh na tujem in nič čudnega ni, če beremo v sporočilu o ljubljanski predstavi že kar trden podatek, da bo praška premiera prihodnji mesec,¹⁶ saj jo je javno napovedoval že tudi ljubljanski tisk.¹⁷

Prišla pa je nova jesen in premiere še zmerom ni bilo, čeprav se je kar naprej govorilo in tudi pisalo o njej. Bolj kot časopisne vesti pa je zanimivo pismo Zofke Kvedrove, ki ljubeznivo vabi prijatelja v Prago, vsaj za kakih štirinajst dni, in skuša takole podpreti svoje vabilo: »Sploh pa moraš priti sem, ko bodo —«. Očitno je Zofka hotela zapisati »ko bodo Tvoja drama uprizorili«, pa se je premislila, prečrtala besedico »bodo« in zapisala »ko je Tvoja drama na repertoarju ‚Narodnega divadla‘.«¹⁸ Ta na pogled nebitvena, a za poznavalca zelo pomembna korektura v rokopisu ohranjenega pisma kaže, da je Zofka precej dobro poznala češke gledališke razmere in je umela praške obljube tako kritično presojudati, kot je presojal Cankar takrat samo še — ljubljanske.

Tisti čas pa je Govekar v svojem »Slovanu« znova najavil uprizoritev »Kralja« v Narodnem divadlu in pri tem dostavil usodne besede, da je prvo in tretje dejanje »na pisateljevo željo deloma popravil dramaturg Jaroslav Kvapil.«¹⁹ Kdor le nekaj ve o tem, kako je sodil Ivan Cankar o takih »popravkih« — in Govekar je to bolje vedel kakor kdor koli — ne bo težko razumel silnega ogorčenja, s kakršnim je Cankar na Dunaju sprejel ljubljansko, na pogled zelo nedolžno beležko. Najprej je vprašal založnika: »Jaz nisem nikomur nič dovolil. Ali je morda Tebe kdo kaj prašal?«²⁰ Potem naravnost urednika »Slovana«: »— Kdo je dovolil Kvapilu mojo dramo ‚popravljeni‘? —« — z dostavkom, ki bolj preseneča kot Cankarjevo ogorčenje, če ga kajpada ne sprejmemo z rezervo: »Pisal bom Kvapilu. Saj mi itak ni veliko na tem, če pride reč na oder ali ne.«²¹ In nazadnje Zofki Kvedrovi, s prošnjo za posredovanje: »Jaz nisem nikomur ničesar dovolil, že zategadelj ne, ker me nihče prašal ni! — Kaj bi ne imela Ti priložnosti, da bi to reč sporočila dramaturgu? — Jaz ne občujem z njim, dokler ne bo on sam

¹⁵ 9. 1. 1904.

¹⁶ Bratu Karlu 12. 1. 1904.

¹⁷ LZ 1903, str. 771.

¹⁸ 22. 9. 1904, NUK, ms 819.

¹⁹ Sn II, 1903/04, str. 350.

²⁰ Schwentnerju 12. 10. 1904, CP II, str. 154.

²¹ 24. 10. 1904, CP I, str. 231-32.

toliko evropejski, da mi piše. — Preveč sem govoril o tej malenkosti; oprusti! Prišla mi je bila baš na misel.«²²

Nemara pa je izzvala Cankarjevo jezo res bolj forma, predvsem »Slovanov« način poročanja, »zloba Govekarjeva«, kot je to reč imenoval²³ (pa čeprav se je urednik še po tridesetih letih opravičeval, da je šlo pač za informacijo po češkem časniku ali po pismu iz Prage —)²⁴ — bolj kot pregoreča želja po uprizoritvi na Češkem. Če bi lahko imeli govorjenje »o tej malenkosti« v prej citiranem pismu še za pozo užaljenega avtorja, ki zviška sprašuje za že precej znanega češkega pisatelja Kvpila »Kdo je to?« — pa kaže kasnejše pismo isti naslovnici, da Cankarju res ni bilo več veliko prvega koraka v Narodni divadlo. Vse namreč kaže, da ni samo Zofka upoštevala Cankarjevo željo in njegovo mnenje sporočila praškemu dramaturgu, temveč tudi to, da je bil Jaroslav Kvapil brž nato zelo »evropejski«, ne pa tako Ivan Cankar. Skoraj tri mesece pozneje, na predvečer praške premiere »Narodovega blagra« v Pištěkovem gledališču, omenja to reč s skoraj žaljivo nebrížnostjo, spet v pismu Zofki Kvedrovi: »Ali sem Ti bil povedal, da mi je pisal Kvapil — že zdavnaj — dolgo pismo v Tvoji in moji stvari? Nisem mu še odgovoril, nemarnež!«²⁵ In mu tudi ni odgovoril. Tega Kvapilovega pisma žal ni v Cankarjevi zapuščini, ohranjeno pa je drugo, kasnejše, h kateremu se bo treba še povrniti in v katerem se Kvapil — po petih letih — spominja zapleta okrog »Kralja«, se ponovno opravičuje, češ da je igro priporočil, da je avtorju pisal o tem, pa odgovora ni dobil —.²⁶ Z vsebino prvega, neohranjenega lista, pa nas seznanja že tudi pismo Schwentnerju, poslano kmalu po prejemu Kvapilovega.²⁷ V njem je praški dramaturg sam zanikal »Slovanove« besede, da bi bil on kaj popravljal, saj tega tudi »ni bilo treba«, in še vedno je zagotavljal avtorju, da bodo dramo igrali, kakor jo je napisal. Iz istega pisma tudi — vsaj posredno — izvemo, da je bil Kvapil poleti (1904) v Ljubljani, iskal ob tej priložnosti Cankarjevega založnika in upal, ker ga ni našel, da mu bo ta poset vrnil v hotelu, pa tudi Schwentner ni bil toliko »evropejski«, da porabimo Cankarjeve besede o Kvapilu.

Vendar obljub in napovedi o uprizoritvi »Kralja« še zmerom ni bilo konec. »Ljubljanski Zvon« je še v aprilskem zvezku najavljal

²² 6. 12. 1904, CP II, str. 386-87.

²³ Schwentnerju 23. 1. 1905, CP II, 161.

²⁴ LZ 1934, str. 711-12.

²⁵ 27. 2. 1905, CP II, str. 388.

²⁶ 18. 2. 1910, NUK, ms 819.

²⁷ Schwentnerju 23. 1. 1905, CP II, str. 161.

premiero za sredo maja,²⁸ Cankar sam pa je imel prav gotovo tudi direktna zagotovila iz Prage, ko je konec aprila obveščal Schwentnerja, da bodo dramo igrali »čez štirinajst dni« in omenjal »popravek tretjega dejanja«, ki ga je poslal dramaturgu.²⁹ Stvar je bila za Cankarja že tako jasna in urejena, da je zahteval v tem pismu od založnika svoj delež tantiem vnaprej, češ »Ti lažje čakaš par tednov nego jaz«. Schwentner se je očitno branil izplačati zahtevano vsoto — 50 kron — pisatelj pa ga je 1. maja 1905 ostro zavrnil: »Če ne poznaš razmer v .Nar. divadlu«, bi bil prašal Boleško. Tantijskemu znašajo najmanj — štirikrat toliko vsoto, za katero Te prosim.«³⁰

Schwentner je zdaj verjetno ustregel nestrpnemu avtorju, premiere pa ni in ni hotelo biti in sredi poletja mu je založnik to najbrže očital, kot se da razbrati iz Cankarjevega odgovora: »Kar se tiče Prage, nisem jaz Tebe mistificiral, temveč direkcija je mistificirala javnost.«³¹ Verjetno so ga iz Prage tolažili, da je odložena premiera samo s konca te na začetek prihodnje sezone, kar se je zdelo Cankarju celo prav in verjel je, da »ji je jeseni boljši vspeh zagotovljen«.³²

Premiere pa tudi jeseni ni bilo in Cankar je misel nanjo počasi opustil. Pisalo pa se je o njej toliko, da je to premotilo celo našo slovestveno in gledališko zgodovino: F. Wollman je nedvoumno zapisal v svoji knjigi »Slovenské drama«:³³ »V květnu r. 1905 hráno v Nar. divadle v Praze«, verjetno po tem viru pa je zabeležil to nerojeno predstavo tudi F. Koblar v svoji »Novejši slovenski dramí«.³⁴

Med tistimi Cankarjevimi pismi, ki razodevajo pisateljevo ogorčenje zaradi »zlobe Govekarjeve« (jeseni 1904) in med njegovim zadnjim upom na uprizoritev v češkem gledališču (poleti 1905) pa se je odigral drug zanimiv dogodek, ki ga niso tako dolgo najavljali v časnikih in pismih, ki pa je postal prav kmalu resničen: krstna predstava doma še neuprizorjene satirične komedije »Za narodov blagor« — ne v oficialnem češkem teatru, pač pa v ciklusu socialnih iger na robu mesta Prage, v Pišštkovem ljudskem gledališču na Vinohradych, 28. februarja 1905. leta, skoraj dve leti prej kakor v Ljubljani.

(Konec prihodnjič.)

²⁸ LZ 1905, str. 517.

²⁹ 27. 4. 1905, CP II, str. 168.

³⁰ Schwentnerju 1. 5. 1905, CP II, str. 169.

³¹ Schwentnerju 26. 7. 1905, CP II, str. 175.

³² Ibid.

³³ Str. 179, op. 582.

³⁴ Lj. 1954, str. 527.

In naproti
je prišel farizej,
vzdignil roko in zaklical:
— Le vprašaj ga, ljudstvo,
od kod mu kri na rokah!

In ljudje, kakor so že —
eni so vpili nanj,
drugi so se sklonili,
da poberejo kamen, krepelo
ali karkoli že,
in so planili nanj.
In preden je črhnil besedo,
so ga pobili
in pomendrali
v prah.

Tako so vešala
ostala
prazna tisti dan.

CANKARJEVE DRAME V PRAŠKIH GLEDALIŠČIH DO LETA 1918

Dušan Moravec

(Konec.)

Pišťekovo gledališče, ki je tako usodno poseglo v slovensko gledališko in literarno zgodovino, je stalo na vogalu današnje Kladské ulice in Sadov Svatopluka Čecha, v neposredni bližini vinohradske Vodárne. Danes so tam, kjer so pred petinpetdesetimi leti krstili Cankarjevo komedijo, in vse tam okrog sodobni stanovanjski bloki, tako da le še stolp stare Vodárne spominja na čase, ko je bila gledališka stavba skorajda sama sredi vinogradov in polj. Začetki tega gledališča, ki je bilo najprej odprto — »arena v Kravině« se je imenovalo — segajo v leto 1868. Pozneje ga je kupil podjetni gledališčnik Jan Pišťek, oče današnjega češkega igralca Teodora Pišťeka, napravil iz stare arene gledališko stavbo, porabno v vseh letnih časih, in ji dal novo ime: »Pišťekovo lidové divadlo na Král. Vinohradech«. To se je zgodilo

prav tisto leto, ko smo v Ljubljani odpirali novo gledališče. Vinohrady so se tisti čas razvijali v nov mestni okraj in novo gledališče je imelo zanj pomen vsaj do takrat, ko so bliže mestnemu središču odprli sedanje »Městské divadlo na Král. Vinohradech« (1907). Repertoar Pištčkovega gledališča je imel zelo širok razpon: dajali so klasične operete in celo manjše, popularnejše opere, uprizarjali so Shakespeara, predvsem pa domača dela, pri čemer je Jan Pištěk posebno rad pomagal nadarjenim in še nepriznanim začetnikom. Vselej pa je bil program uravnan tako, da je bilo njegovo »ljudsko gledališče« res ne le namenjeno, temveč tudi dostopno — ljudstvu.³⁵ Nemara je šel v tem svojem prizadevanju kdaj pa kdaj za korak predaleč, gotovo pa ne tako daleč, da bi bil upravičen napad, kakršnega je doživel tik pred premiero »Narodovega blagra«. Takrat vplivna revija »Lumir« je namreč v svojem pregledu sporeda praških predmestnih odrov zapisala, da stoji med vsemi najnižje prav to gledališče, ki bi moglo s svojim repertoarjem — »na turnejo čez ocean, med cow-boye.«³⁶ Tak očitek je bil za Pištčka prav gotovo krivičen, saj je malo pred tem uprizarjal celo za tisti čas tako nova in nič manj moderna kot napredna dela, kakršno je bila Gorkega drama »Na dnu«. S svojim »ciklusom socialnih iger«, ki ga je uprizoril neposredno po objavi tega pamfleta, pa ni dokazal samo, da ne stoji »najnižje«, temveč je dal s svojim programom zgled vsem odrom na robu Prage, saj je uvrstil v spored poleg čeških socialnih iger in našega Cankarja tudi na primer Halbeja in Čehova.³⁷ Cankarjeva drama torej ni bila prvič uprizorjena v nepomembnem, pa tudi ne v »majhnem« gledališču, kot so pisali pri nas do najnovejšega časa.³⁸ Ohranjeni tlorisi kažejo, da je imel Pištěk okrog sedem sto sedežev in nenavadno veliko stojišč; in ker so tako češki kakor tudi naši časniki poročali, da je bila premiera razprodana in so ljudje celo odhajali brez vstopnic,³⁹ lahko računamo, da je videlo igro ob tej priložnosti blizu tisoč ljudi, torej več, kot jih je mogla sprejeti ob prvi slovenski uprizoritvi ljubljanska gledališka hiša.

Pomembno pa je tudi to, da to praško napredno gledališče ni sprejelo Cankarjeve satire slučajno v svoj repertoar; bilo je dobro poučeno o njeni usodi v domovini in vse informacije, ki jih je objavljala tisk pred predstavo, so izrecno poudarjale, da gre ne le za prvo

³⁵ Prim. Ottův slovník naučný, Dodatky IV, 2, str. 1086; A. Javorin, Pražské arény (Praha 1958), str. 245.

³⁶ 1905, 1. zv., str. 55.

³⁷ Prim. Almanach českých divadel V, na rok 1910.

³⁸ Še CID IX, str. 481.

³⁹ Sn III, 1904/05, str. 157.

češko temveč sploh za prvo uprizoritev.⁴⁰ Pobudo za vse to pa je dala praška Slovenka in Cankarjeva prijateljica Zofka Kvedrova, ki je imela očitno dobre zveze z vodstvom vinohradskega teatra: Zofka je nagovorila Pištěka, da se je odločil za uprizoritev, Zofka je izposlovala Cankarjev pristanek in oskrbela prevod, Zofka je napisala spremno besedo za praški gledališki list in verjetno tudi časopisno poročilo za Ljubljano.

Cankar po ljubljanskih intrigah okrog komedije in po negotovi usodi »Kralja« v osrednjem češkem gledališču kajpada ni prav nič okleval. »Seveda dovoljujem socialistom uprizoritev moje komedije ‚Za narodov blagor‘,« je odgovorjal Zofki. »Tudi s tantijemami sem zadovoljen. Samo da bi bil prevod dober; in pa izpuščati se ne sme ničesar. Dovoljujem tem rajši, ker v Ljubljani te komedije nečejo igrati; napadena je rodoljubna buržoazija; tako je izključena s slovenskega odra vsaka satira.«⁴¹

Tako je sprejel Cankar predlog za praški krst z dobro voljo in z zadoščanjem, vendar brez presenečenja, saj je — tako kakor pri »Kralju na Betajnovi« — od vsega začetka mislil tudi pri tej komediji na uprizoritev v kakem drugem slovanskem in posebej še češkem gledališču. Že poleti 1900 je opozarjal svojega založnika, da se bo morala igrati »vsaj še v Zagrebu in na čeških odrih.«⁴² Jeseni je bil v pismu Karlu Slancu že trdno prepričan, da komedijo »bodo vsekakor igrali tudi v Pragi«,⁴³ pa tudi kasneje, ko se je v Ljubljani že zapletlo, sprašuje Schwentnerja, zakaj je ni dal prevesti in energično zahteva: »Tudi češki prevod bo treba oskrbeti. Če ne bodo hoteli igrati komedije v Ljubljani, jo bodo pa morali kje drugje. Na oder mora!«⁴⁴

In tako se je tudi zgodilo, četudi malo kasneje, kot je pisatelj pričakoval. Tudi za prevod je poskrbela Zofka Kvedrova: komedije sicer ni prevedla sama, pač pa njena dobra znanka in prevajalka njenih del v češčino, Zdenka Háskova, poznejša doktorica filozofije in soproga dobrega prijatelja Slovencev, pesnika Viktorja Dyka — ter jo izdala kmalu tudi v knjižni obliki.⁴⁵ Komedija je bila na vrsti tretja v ciklusu socialnih iger, zadnjega februarja 1905. Za premiero je izšel poseben gledališki list v moderni formi in z imenom »Meziakti«, tako

⁴⁰ Nar. listý 28. 2. 1905, št. 59. Čas 26. 2. 1905, št. 57.

⁴¹ Kvedrovi 6. 12. 1904, CP II, str. 385.

⁴² Schwentnerju 25. 7. 1900, CP II, str. 52.

⁴³ 22. 9. 1900, CP II, str. 340.

⁴⁴ 26. 8. 1901, CP II, str. 77.

⁴⁵ Pro blaho naroda. Lidová knihovna roč. IV, sv. 3. Tiskovný výbor českoslov. soc. dem. strany dělnické. V Praze 1907. 110 str.

kot za vse ostale premiere v tem ciklusu. Zvezek, namenjen Cankarjevi premieri, žal ni ohranjen, vsaj v praških knjižnicah in gledaliških arhivih ga ni mogoče najti in tako vemo le iz poročila o uprizoritvi, da je članek o avtorju napisala zanj Zofka Kvedrova. Pač pa je ohranjen v gledališkem oddelku praškega Narodnega muzeja zvezek, ki je izšel pred tem, ob premieri češke igre Karla Rožeka in nemara je ta za nas še zanimivejši kot bi bil izgubljeni: tudi v tem je sodelovala Zofka Kvedrova s črtico »V divadle«, verjetno pa tudi z zelo značilno notico na zadnjem listu, ki je namenjena že Cankarjevi premieri: »O moči in odkritosti te komedije,« beremo tam, »o njeni jedki satiri priča tudi to, da je v avtorjevi domovini, v Ljubljani, niso pustili na oder — ne morda zaradi policijske cenzure — ne! zaradi ‚cenzure‘ meščanskih rodoljubov.«

Med igralci, ki so prvi upodabljali Cankarjeve podobe v tej satirični komediji, sicer ni bilo zvencev imen, vendar bo že zaradi ne navadnega dogodka prav, če jih vpišemo v kroniko naših gledaliških vezi: Ščuko je igral Strouhal, Grozda Marek, Gornika Rozsival, Kadivca Pisecký, Grudnovka je bila Vedralova, Matilda Archlebova. Poročilo iz Prage, ki ga je objavil Govekarjev »Slovan« in ga je verjetno poslala Zofka, vsekakor pa nekdo, ki je bil sam pri predstavi, priznava sicer, da »igralci niso posebni umetniki«, občinstvo pa se je »vendar smejalo satirični duhovitosti in veselo ploskalo perečim resnicam«. »Veseli nas,« je še zapisano v tem poročilu, »da se Čehi zanimajo za naša dela in uspehi Z. Kvedrove, A. Aškerca, A. Funtka na tujih odrih kažejo, da bi bilo tudi pri nas lahko drugače.«⁴⁶

Ohranilo pa se nam je o tej predstavi še pričevanje nekoga, ki si jo je sam ogledal, ljubljanskega igralca Otokarja Boleške, Čeha, ki je pri poznejši ljubljanski uprizoritvi igral žurnalista Ščuko. Iz pisma, ki ga je igralec med študijem svoje vloge poslal avtorju, vidimo, kako zrelo je interpret Ščuke presojal svojo nalogo, hkrati pa nam da razumeti, da se praški igralci niso posebno zvesto ravnali po Cankarjevi misli. Ko namreč Boleška govori o preprostosti, ki jo je zahteval pisatelj posebej še za Ščuko, pravi naravnost »— kakor v Pragi, v Pištěkovem gledališču igralec Strouhal, ki je igral Ščuko pathetično sladko, ironično à la Scribe in je popolnoma pokvaril s tem igro.«⁴⁷

Zanimivo bi bilo vedeti vsaj še Zofkino osebno mnenje o predstavi — ne glede na to, ali je poročilce v Slovanu njeno ali ne. In prav gotovo bi ga brali v pismih Cankarju, ko bi nam tega ne preprečil

⁴⁶ Sn III, 1904/05, str. 157.

⁴⁷ Boleška Cankarju, NUK, ms 819.

slučaj: dan po premieri se je odpeljala k avtorju na Dunaj in gotovo sta se med štirimi očmi široko razgovorila o uspehu, saj je Zofka nemara bolj kakor Cankar sama trepetala zanj. »Telegrafirati mi ni treba jutri« — namreč v torek — »o uspehu moje komedije« — ji je odgovarjal Cankar na večer pred premiero, »saj bo v sredo dopoldne« — ko sta bila domenjena za srečanje na Dunaju — »še čas«. Toda, to vendar dostavlja Cankar, »rad bi bral poročila v praških listih, ko bi vedel, kje bi jih dobil.«⁴⁸

Četudi so v Ljubljani kronistično evidentirali praško uprizoritev in ji vsaj »iz druge roke« priznavali uspeh, je krogi blizu teatra posebno veseli kajpada niso bili. Govekar je še konec leta 1906 imel za potrebno, da je v zasebnem pismu takole govoril o njej: »Satira se je igrala v Pragi (od diletantov?) *enkrat*, o njej pa je prinesel, kolikor sem zasledoval vse liste, le *en* časopis 10—14 vrstic; potem pa je igra izginila.«⁴⁹

Naj je bila že kriva zloba ali površnost Govekarjeva, njegov podatek je neresničen. Iskanja v Pragi so izpričala, da je izšlo ob krstni uprizoritvi »Narodovega blagra« vsaj pet kritik, od katerih so bile nekatere zelo pohvalne in precej obširne, prav nobena pa ni imela samo deset ali štirinajst vrstic. Ena od teh je bila v dnevnem časopisu (in ti so tisti čas bolj napovedovali kakor ocenjevali gledališka dela), druga v reviji, tri pa v gledališki periodiki.

Kritika v dnevniku »Čas«, glasilu ljudske stranke, je prav gotovo tista edina, ki jo je Govekar poznal in priznal, saj jo je v svojem »Slovanu«, takoj po premieri, celo citiral;⁵⁰ ta citat ima res trinajst vrstic, kar bi se ujemalo z urednikovo kasnejšo izjavo, celotna kritika pa je natančno — petkrat toliko dolga. Nepodpisani poročevalec označuje komedijo že v uvodu kot srdito politično satiro, navaja vsebino in se ustavlja ob poglobitvinih značajih, vendar pri tem podobi žurnalista Ščuke ne more do dna, tako kot mu ni mogel skorajda nihče od sodobnikov. Zanj je ta žurnalist sicer nadarjen in bister človek, inteligent, ki *vidi*, vendar je prepričan, da je Ščuka do konca sluga, ki si le sem in tja olajša vest s sarkazmom. V dobro pa je treba šteti temu ocenjevalcu, da je vendarle prav razumel miselno in politično ozadje satire, vedel je, da je v slovenskih deželah pač res tako, kot pripoveduje Cankar, in upravičeno je domneval, da živi pisatelj v krajih, kjer podobne intrige še posebno dobro uspevajo. Komedija je že tega kritika spominjala na Gogoljevega »Revizorja« (pozneje je Čeh dok-

⁴⁸ Kvedrovi 27. 2. 1905, CP II, str. 388.

⁴⁹ Govekar Kobalu 18. 11. 1906, CZS III, 370.

⁵⁰ Sn III, 1904/05, str. 167.

tor V. Měrka napisal posebno študijo »Cankar in Gogolj«⁵¹). Prevod, pravi dalje, naj bi bil boljši, natančnejši in jasnejši. Uprizoritev sama, obzirno presojana, da je bila spodobna in pripravljena s pravo mero. Med igralci daje največ priznanja interpretoma Gornika in Kadivca, medtem ko nam je ohranil o Strouhalovem Ščuki samo podatek, ki več pove o publiki kakor o igralcu: da je doživel aplavz pri odprti sceni! Dobra misel je bila po kritikovem mnenju tudi izdaja »Meziaktov«, ki so bili hkrati vstopnica in v katerih je bil objavljen sugestivni članek Zofke Kvedrove o Cankarju.⁵²

Kritik literarne revije »Zvon«, ki so jo izdajali češki pisatelji, je bil ostrejši. Z avtorjem »Narodovega blagra« bi se seznanil raje kdaj pozneje, ob zrelejšem in objektivnejšem delu; že tudi ob tej komediji sicer ne taji, da jo je napisal nadarjen pisatelj, vendar je igra bolj sovražen pamflet kakor satirična komedija. Po tedanji modi očita avtorju, da mu dela težave tehnika gledališke igre, dodaja pa še očitek, da ne pozna — družabnega življenja, pa čeprav priznava v drami tudi marsikatero resnico. Predvsem pa spet zgrešeno pojmuje Ščuko, saj po kritikovem mnenju ta »dobri mož« razen tega, da je povedal mnogo fraz in eno »srdito ter teatrsko učinkovito tirado«, v kateri pa je spet »več bleščečih besed kakor obtožbe«, ni napravil drugega, kot da je — dr. Grozdu zavezal čevelj in mu razbil okna. Ne tendenca, tako se zaključí ocena, samo umetniške pomanjkljivosti branijo, da bi mogli imeti češki prevod Cankarjeve igre za pridobitev.⁵³

Najmanj ugodna, skoraj uničujoča je bila ocena v Kavkovi gledališki reviji »Divadlo«. »Znano je naše mnenje o tendenci iger,« s tem se kritika začne, in ker je po njenem mnenju zgrajen na tendenci, je s tem že tudi obsojen ta »nesrečni poskus nadarjenega slovenskega avtorja«. Eden poglavitnih očitkov je spet nepoznanje družabnega življenja in kritik ne more verjeti, da bi taki narodni poslanci in ljudje s fakultetnimi diplomami kje živeli, prav tako pa ne razume podobe žurnalista Ščuke, ki mu je — čeprav »bojovník proti frazam« — »utelešen zbornik fraz«. »Ko bi počakal avtor vsaj do svojega tridesetega leta,« tako sklepa kritik, »bi tega dela ne dal igrati.«⁵⁴

Zmerneje je presojala Cankarjevo delo druga strokovna revija, ki je začela izhajati tisto leto kot glasilo Zveze čeških igralcev, »Zajmy českého herectva« in jo je urejal Karel Procházka. Iгри priznava sorazmerno lep uspeh, pa četudi mu je v njej tuje okolje in ljudje.

⁵¹ Slovenský Východ 6. 11. 1919.

⁵² Čas 2. 3. 1905, št. 61.

⁵³ J. Lý., Zvon V, Praha 1905, str. 415.

⁵⁴ Toman, Divadlo III, 1905, str. 241.

Vendar, nekatere stvari, ki so v središču Cankarjeve satire — tako korupcija žurnalizma, dobičkarstvo rodoljubnih veličin itd. — so žive tudi na Češkem in prav zaradi njih je komedija pritegnila toliko publike, da je bilo sicer prostorno gledališče premajhno.⁵⁵

Najbolj v živo pa je zadela ocena dr. Boř. Prusíka, ki jo je objavil — prav tako v svojem prvem letniku — »Divadelní list Máje«, glasilo pisateljskega društva »Maj«, ki je začelo tisti čas z izdajanjem knjig in tega periodičnega glasila v uredništvu že znanega prevajalca slovenske poezije dr. Jar. Boreckega. Zanimivo je, da je ta kritika, natisnjena v strokovni gledališki reviji, najugodneje ocenila uprizoritev in jo imenovala celo »briljantno«. Domala vsi igralci da so opravili svoje naloge prizadevno in z uspehom, vsem se je videlo, kako blizu jim je »ta genre«. Predvsem pa so Strouhal, Vedralova in Marek (Ščuka, Grudnovka in Grozd) tvorili trio, ki je še posebej dvignil raven uprizoritve. Še bolj značilno pa je, da je prav ta strokovna revija najbolje razumela jedro, pomen in namen Cankarjeve satire, hkrati pa, kot kaže, tudi slovenske politične in družabne razmere. »Nekaterim se je zdela ta dramatična satira nenavadna in pretirana,« je zapisal doktor Prusík. »Ne bi dejal. Dovolj je, če se ozremo po slovenskem javnem življenju, dovolj je, če teden dni prebiramo glavna slovenska lista, 'Narod' in 'Slovenec', pa bomo dali Cankarju v vsem prav.«⁵⁶

Taki so bili odmevi na krstno uprizoritev Cankarjeve satire, ki je bila daleč od doma, dve leti prej, kot se je dvignila zavesa v Ljubljani. Ta dogodek je vsaj za Slovence najpomembnejši v vsem razvoju gledaliških vezi med Prago in Ljubljano. Prav ljubljanska uprizoritev pozimi leta 1906 pa je te vezi še utrdila z nič manj zanimivim dogodkom: poglavitno težo pri tej uprizoritvi so nosili — Čehi. Čeh je bil režiser Vilem Taborský, njegova soproga je igrala Heleno Grudnovo, Ščuka je bil Otokar Boleška in Mrmoljevka poznejša češka narodna umetnica in prevajalka Cankarjevih del, Ružena Nosková-Nasková, ki naj bi po prvotnem Cankarjevem predlogu igrala celo Heleno.

Pištekova premiera »Narodovega blagra« pa je osamljena; za novo uprizoritev te komedije se je odločil šele čez štirideset let E. F. Burian in jo postavil na svoj oder »D 34« takoj po zadnji vojni; nova knjižna izdaja Cankarjeve komedije v novem prevodu dr. O. Berkopca pa je izšla šele pol stoletja po češki premieri in prvem knjižnem natisu — leta 1956 v Pragi.

⁵⁵ I, 1905, str. 124-25.

⁵⁶ I, 1905, str. 113-14.

Ko so se vzporedno s pripravami za krstno uprizoritev »Narodnega blagra« pri Pištčku pletli že opisani razgovori o premieri »Kralja na Betajnovi« v praškem Narodnem divadlu, je imel dramaturg Jaroslav Kvapil verjetno resen namen. Znano je, da si je tudi sicer zelo prizadeval za obogatitev slovanskega repertoarja v osrednjem češkem gledališču in celo pri nas so pisali o njegovi pobudi za »slovansko gledališko agenturo«. ⁵⁷ Kvapil je namreč želel s široko zasnovano povezavo s poljskimi, ruskimi in jugoslovanskimi odri omejiti moč nemških in francoskih agentur, ki so imele tisti čas prevladujoč vpliv tudi v slovanskih gledališčih, zato naj bi ta agentura skrbela ne le za informacije, temveč predvsem za tekočo menjavo slovanskih gledaliških besedil. Že zato lahko verjamemo, da je s svoje strani podpiral načrt za uprizoritev prvega Cankarjevega dela — in s tem prve celovečerne slovenske igre sploh — ali pa vsaj to, da krivda za neuspeh razgovorov v letih 1904—1905 ni bila na njegovi strani. Kvapil je bil kot dramaturg pač tisti v teatru, ki je imel sicer prvo besedo pri izbiri repertoarja, ni pa imel tudi zadnje — ta pa je bila odločilna. In, če bi hoteli biti do kraja pravični, bi morali pripisati dober del krivde nemara tudi Cankarju samemu, ki po lastnem priznanju niti na pismo praškega dramaturga ni odgovoril.

Dogodke iz tistih let je obudil Jaroslav Kvapil v zasebnem pismu avtorju ob rojstvu »Hlapcev«, ko je znova oživel vprašanje prve Cankarjeve drame v Narodnem divadlu. Cankar je, tako kot ob »Blagru« in »Kralju«, tudi to pot že zgodaj mislil na Prago. Spet je poročal — še preden je bila drama do kraja napisana, jeseni leta 1909 — svojemu založniku iz Sarajeva: »Spotoma se ustavim v Zagrebu, da koj poskrbim za hrvaški prevod; pisal pa bom tudi v Prago. Prepričan sem, da bo drama sprejeta v obeh mestih — razmere tam niso nič drugačne nego pri nas.« ⁵⁸ Pisal pa je v Prago šele na pomlad leta 1910, in to v osrednje gledališče svojemu staremu znancu — zdaj ne več dramaturgu, temveč ravnatelju Drame Jaroslavu Kvapilu. Verjetno mu je vzpodbudo za to dalo ljubeznivo pismo nekdanje igralka ljubljanske Drame, zdaj že ugledne članice Narodnega divadla, Ružene Noskove: pisateljeva prijateljica in prevajalka njegovih del je spomnila avtorja »Kralja na Betajnovi« na nekdanjo usodo te drame v Pragi in je hotela za vsako ceno prepričati podobno pot novega Cankarjevega dela, ki ga je sama prevajala v češčino: »Zaradi ‚Hlapcev‘ pišite, prosim, g. Kvapilu. Ni bilo dobro, da se je to takrat z Bet. kraljem tako ponesrečilo.

⁵⁷ Sn II, 1903/04, str. 61.

⁵⁸ Schwentnerju 26. 10. 1909, CP II, str. 255.

Kvapil je genialen regisseur (to ni moje osebno mnenje, saj je poznan tudi v Berolinu in na Dunaju tako) — in bi bil Vašo dramo izvedel, kakor zasluži. Zdaj se igra samo v predmestju — Pišite torej g. Kvapilu in dogovorite se ž njim. Saj on je jako fin človek, dobro bi ste ž njim izhajali. Mi mladi imamo v njem najboljšega prijatelja pri gledališču in vem, da gre ž njim dobro govoriti.«⁵⁹

Vse kaže, da je Cankar takoj za tem res pisal v Prago, čeprav pisma v Kvapilovi zapuščini ni najti; med nasvetom Ružene Noskove in med odgovorom Jaroslava Kvapila na Cankarjev list je minilo vsega deset dni. Kvapil je sprejel Cankarjevo ponudbo z dobro voljo in s toliko mero vljudnih obljub, da je Cankar upravičeno sporočal prijatelju Kraigherju nekaj dni za tem: »Upam, da bodo dramo igrali v Pragi, odkoder mi je direktor že pisal.«⁶⁰ Tudi ravnatelj Narodnega divadla govori v svojem pismu, tako kot že prej Nosková, o nekdanji usodi »Kralja na Betajnovi«, ki da ga je dal takrat že prevesti bivšemu ljubljanskemu igralcu Hašlerju in priporočil uprizoritev, ne pozabi pa omeniti tudi tega, da je Cankarju pisal o tem in odgovora ni dobil. Pozneje so nastale repertoarne težave in drama se je »zmuznila z mojega repertoarja«. Po tem uvodu odgovarja ravnatelj praške Drame na Cankarjevo novo ponudbo in pravi o »Hlapcih«: »Veselilo bi me zelo, če bi mogli v prihodnji sezoni uvesti Vaše delo na češki oder, in Vam obljubljam, da se bom na vso moč potrudil, da Vas bo uprizoritev povsem zadovoljila.«⁶¹

Pri takih pismih je kajpada mnogokdaj težko določiti črto med iskreno prijateljsko zavzetostjo in med vljudno gesto, zato tudi ne moremo do kraja presoditi, koliko je bil Kvapilov obet resen in kje se je navsezadnje vsa reč spet zataknila. Gotovo je, da je imel to pot kot šef Drame Narodnega divadla odločilnejši vpliv kakor svoj čas, ko je šlo za »Kralja na Betajnovi«; in gotovo je še to, da »Hlapcev« v tem gledališču niso igrali, tako kot jih še celo desetletje niso ne v ljubljanskem ne v zagrebškem ne v kateremkoli.

Praški usodi »Kralja na Betajnovi« je zapisala prevajalka Ružena Nosková v svojem že citiranem pismu tale epilog: »Zdaj se igra samo v predmestju. Imajo tam moj prevod, ki so ga že davno kupili, in zdaj so igrali Lierov.«⁶² To pismo in pa komentar urednika Cankarjevega

⁵⁹ Nosková Cankarju 8. 2. 1910, NUK ms 819, prim. tudi CP II, str. 254.

⁶⁰ Kraigherju 27. 2. 1910, CP II, str. 520.

⁶¹ Kvapil Cankarju 18. 2. 1910, NUK, ms 819; prim. tudi CP II, str. 254.

⁶² NUK, ms 819.

Izbranega dela, da »očividno se je drama igrala na kakem manjšem praškem delavskem odru in morda večkrat kot v domovini«⁶³ — sta dala pobudo za iskanje, kdaj in kje naj bi dramo res igrali. Ta iskanja v Pragi so opozorila na dve uprizoritvi, ki sta skoraj gotovo v medsebojni zvezi, oziroma, skoraj gotovo gre za isto uprizoritev na dveh odrih. »Intimní divadlo«, dependanca Švandovega gledališča na Smíchovu, je uprizorilo to Cankarjevo dramo 4. januarja 1910. Predstava je zabeležena v »Almanachu smíchovských divadel«,⁶⁴ v Dostalovi knjigi »Čtyřicet let Divadla na Smíchově« (1911) in v dnevnem tisku. V Dostalovi knjigi je pomembna opomba, da pride na spored tega gledališča od časa do časa tudi literarno vrednejša igra, in za primer je naveden prav — »Kralj na Betajnovi«. V noticah dnevnega tiska pa je važen podatek, da se bo drama tega dne — 4. januarja — »ponavljala«. ⁶⁵ Vendar — vsa iskanja daleč nazaj niso našla med napovedmi Intimnega gledališča — premiere naše igre. Pač pa je imela mestna organizacija socialnodemokratske stranke na Smíchovu tiste dni slovesnost, združeno s 300. gledališko predstavo in za to priložnost so si izbrali — »Kralja na Betajnovi«. ⁶⁶ Predstava v okviru te proslave je bila vsekakor nekje drugje na Smíchovu, verjetno v kaki negledališki dvorani, kajti Intimní divadlo je imel tisti večer, dvajsetega decembra, drug program. Vsi ostali podatki pa se ujemajo: pri obeh predstavah so rabili Lierov prevod, o katerem govori Nosková v pismu Cankarju, obe je zrežiral Jos. Lukavský in vsaj v Intimnem gledališču, če že ne prej, igral tudi naslovno vlogo, obe sta bili v istem delavskem predmestju Prage in drugo, ki je bila dva tedna kasneje, so časopisi najavljali kot ponovitev. ⁶⁷ Po vsem tem lahko upravičeno domnevamo, da gre za predstavo istega ansambla, ki so jo po slovesni premieri na Smíchovu ponavljali še v Švandovem Intimnem gledališču.

Izpričana je vsaj še ena uprizoritev Cankarjevega »Kralja« — več let pozneje v drugem praškem predmestju, na Žižkovu. To gledališče, »Žižkovska činohra«, ustanovljeno komaj leto dni prej, je začelo 18. avgusta 1918 novo sezono v svoji praški hiši s to Cankarjevo dramo, že prej pa jo je uprizarjalo na svoji poletni turneji. »Betajnovský král«, s takim imenom so dramo igrali, je doživljal vsepovsod nenavaden uspeh, kot so opozarjali praški dnevnikarji na dan žižkovske premiere.

⁶³ CID IX, str. 510.

⁶⁴ Ročenka s kalendařem na rok 1911, str. 57.

⁶⁵ Nar. listý 4. 1. 1910, št. 4.

⁶⁶ Priloha Práva Lidu 10. 12. 1909 in 19. 12. 1909.

⁶⁷ Priloha Práva Lidu 10. 12. 1909, 19. 12. 1909, 4. 1. 1910, Nar. listý 4. 1. 1910.

O tej predstavi pa se nam je ohranila tudi ocena v novi gledališki reviji »České divadlo«, ki jo je takrat drugo leto izdajal Karel Engel-müller. V oktobrskem zvezku je Jakub Rydvan kar se da ugodno po-ročal o »serioznem delu znanega slovenskega avtorja,« ki je upravičeno našlo mesto v repertoarju tega mladega češkega gledališča in doživelo z Želenskym v naslovni vlogi lep uspeh.⁶⁸

Premiera »Betajnovskega kralja« in kritika v reviji »České divadlo« usodno zaključujeta prve Cankarjeve poti na češki oder in hkrati starejše gledališke vezi med Prago in Ljubljano: v decembrskem zvezku je objavila ista revija sporočilo, da je »najznamenitejši slovenski pisatelj« enajstega dne tega meseca umrl v Ljubljani; malo pred tem se je končala svetovna vojna in odpirala so se pota v drugače urejeno življenje.

POD MLEČNIM GOZDOM

Igra za glasove

Dylan Thomas

(Nadaljevanje.)

PRVI GLAS: Ljudje hodijo gor in dol po ulici, tlakovani z okroglimi kamni.

KAPITAN CAT: Vse ženske so to jutro zunaj, na soncu. Čutiti je, da je pomlad. Tam gre gospa Cherry, spoznaš jo po njenih drobnečih nogah, drobní mimo, nova kakor marjetica. Kdo govori pri vodnjaku? Gospa Floyd in Boyo, pogovarjata se o ribah kambalah. Kaj neki moreta govoriti o kambalah? In to je gospa Dai Kruh Prva, vali se navzgor po ulici kakor žolca, in kadar se prestopi, se na nji vse strese: tlesk, tlesk, tlesk. Kdo je to? Žena mesarja Beynona s svojo ljubljenko, črno mačko, povsod hodi za njo, mijav in vse drugo. Tam gre gospa Triindvajset, pomembna ženska, sonce vzhaja iz njenega naročja in zahaja v njem, če zapre oči, je noč. Najstarejša gospe Rose Cottage, Mae, zdaj visoke pete, in to celó dopoldne, sedemnajst, nihče je še ni poljubil, hoho, gre mlada in mlečna pod mojim oknom s kozami na polje in zmeraj me na nekaj spomni. Ne morem slišati, kaj ženske regljajo tam okoli vodnjaka. Isto kot zmeraj. Katera je dobila otroka. Kdo je komu tako prisolil, da ima zdaj črnico na očesu, ste videli Polly Garter, ki je nesla svoj trebuh na

⁶⁸ České divadlo 1918, ročník II, 1918, str. 92.